

BANKA SLOVENIJE

Prikazi in analize VIII/4 (november 2000), Ljubljana

VPLIV SPREMINJANJA VALUTNE STRUKTURE PREMOŽENJSKE BILANCE NA USPEŠNOST POSLOVANJA BANK

Tomaž Košak*

Povzetek

Spremembe v valutni strukturi premoženjske bilance bank, sprožene z institucionalnimi dejavniki in gospodarskimi gibanji, pomembno vplivajo na uspešnost poslovanja slovenskih bank. Preučili smo tri področja oblikovanja obrestnega poslovnega izida in sicer vpliv gibanja posameznega revalorizacijskega faktorja na gibanje neto revalorizacijskih prihodkov, vpliv efektivnega obrestnega razmika na neto obrestne prihodke ter vpliv nekaterih institucionalnih ukrepov na valutno strukturo premoženjske bilance bank in na uspešnost poslovanja.

Abstract

Changes in the currency structure of banks' balance sheets caused by institutional and other developments in the latest period have important influence on profit from interest. An analysis is presented of the influence of the two indexation factors on net indexation income, the influence of the effective interest rate spread on interest income and the influence of some institutional changes on the currency structure of the balance sheets.

UVOD

Institucionalne spremembe, ki so bile v Sloveniji izvedene v letu 1999 na davčnem področju, na področju sproščanja pretoka kapitala ter v bančni in devizni zakonodaji so skupaj z zunanji dejavniki (dvig cen nafte, depreciacija EUR do USD, naraščanje obrestnih mer na finančnih trgih) prispevali k bistveno spremenjenim pogojem gospodarjenja.

Lanski primanjkljaj v tekočem delu plačilne bilance v višini 3,9% BDP je zahteval dodatne finančne pritoke, med katerimi so bila najizrazitejša posojila iz tujine v višini 754 mio USD. Zaradi visoke gospodarske aktivnosti se povečan obseg najemanja posojil, zlasti v tujini, nadaljuje tudi v letošnjem letu. Podjetja so v prvih osmih mesecih najela za 147,3 mlrd SIT novih posojil, od tega 43% v tujini in 57% doma, pri čemer je bilo kar 32% domačih posojil v tuji valuti. Spremenjeni gospodarski pogoji vplivajo na spreminjanje valutne strukture bančnih naložb in virov, s tem pa tudi vplivajo na gibanje poslovnega izida iz obrestnega poslovanja.

---

* Mag. Tomaž Košak je zaposlen v Analitsko raziskovalnem centru Banke Slovenije. E-mail: tomaz.kosak@bsi.si.

1. VPLIVI SPREMINJANJA STRUKTURE OBRESTOVANIH BANČNIH VIROV IN NALOŽB TER REVALORIZACIJSKIH FAKTORJEV NA USPEŠNOST POSLOVANJA BANK

Spremembe v strukturi bančnih posojil in virov so skupaj s spreminjanjem razmerja med revalorizacijskimi faktorji (TOM, D-klavzula) ter z gibanjem tujih in domačih obrestnih mer, vplivale tudi na uspešnost obrestnega in revalorizacijskega poslovanja bank. Osnovna vprašanja, na katera bomo skušali najti odgovore so, iz česa izvira povečana uspešnost obrestnega poslovanja bank v zadnjem obdobju in ali je taka uspešnost dolgoročno vzdržna ob nadaljnjih spremembah valutne strukture virov in naložb ter ob nadaljnjem pričakovanem zmanjševanju revalorizacijskih faktorjev.

Ker je bila v središču opazovanja dohodkovna uspešnost, ki izvira iz neto tolarskih obresti in neto deviznih obresti na eni strani ter čistih obresti in revalorizacije na drugi strani, so bili predhodno potrebni ustrezni bilančni preseki tako premoženjske bilance kot bilance uspeha. Vendar predpisani kontni okvir ne omogoča povsem jasne razmejčitve med vsemi tolarskimi in deviznimi postavkami, zato smo vse »nerazčlenljive« bilančne postavke prišteli k tolarskim kategorijam. Posebej sporna je razdelitev deviznih bilančnih postavk med tako imenovane čiste in revalorizacijske kategorije (tečajne razlike). Z uvajanjem novih finančnih instrumentov in prehajanjem na nominalno izražanje obrestnih mer pa se celotne obresti vključujejo v postavke čistih obresti.

Drugo pomembno dejstvo, ki ga moramo upoštevati pri branju in interpretiranju rezultatov razčlenitve bilančnih postavk na revalorizacijske in čiste tolarske obrestne prihodke oziroma odhodke je nesimetrično izkazovanje te razdelitve na prihodkovni in odhodkovni strani bilance uspeha¹. Z uvedbo medbančnega sporazuma o najvišjih pasivnih obrestnih merah v letu 1995 se je z namenom pospeševanja procesa deindeksacije obrestnih mer banke spodbujalo k uvajanju neindeksiranih finančnih instrumentov, ki pa se niso v enakem obsegu pojavljali na aktivni in pasivni strani premoženjske bilance bank. Od januarja 1996 je bil v veljavi medbančni dogovor o najvišjih pasivnih obrestnih merah, ki je določal nominalne obrestne mere za vloge na vpogled tako za pravne kot fizične osebe. Od marca 1998 so se vlogam na vpogled pri nominalnem obrestovanju pridružile še tolarske vezane vloge do 30 dni. Obe kategoriji sta v lanskem letu predstavljali 18,4% povprečne bilančne vsote. K procesu uvajanja neindeksiranih finančnih instrumentov sta aktivno prispevali tudi Banka Slovenije in zakladnica Ministrstva za finance z izdajanjem neindeksiranih kratkoročnih vrednostnih papirjev. Banka Slovenije že od 3. maja 1995 ni več ponujala indeksiranih aktivnih instrumentov.

Prav zaradi »asimetričnega« razvoja neindeksiranih finančnih instrumentov se zmanjša analitični pomen razčlenitve tolarskega obrestnega razmika na revalorizacijski del in na del, ki se nanaša na čiste obresti, saj se oba agregata zlasti na odhodkovni strani bilance uspeha oddaljujeta od vsebinske povezanosti z indeksacijskim faktorjem in obrestno mero nad indeksacijskim faktorjem.

Da bi se v kar največji možni meri izognili slučajnim dejavnikom, predvsem enkratnim računovodskim preknjižbam znotraj poslovnega leta, smo bilančne kategorije premoženja računali kot povprečja enoletnega preteklega obdobja, dohodkovne kategorije pa kot vsote zadnjih dvanajstih mesecev.

---

¹ S pojmom čisti obrestni prihodki in odhodki smo označili tiste računovodske dohodkovne kategorije, ki se nanašajo na »prihodke od obresti in podobne prihodke« ter »odhodke za obresti in podobne odhodke« v skladu z Navodili Banke Slovenije za izvajanje sklepa o poslovnih knjigah in poslovnih poročilih bank in hranilnic z dne 21. januarja 2000. S pojmom »neto obresti« pa označujemo razliko med prihodki od obresti in ustreznimi revalorizacijskimi prihodki na eni strani ter odhodki od obresti in ustreznimi revalorizacijskimi odhodki na drugi strani.

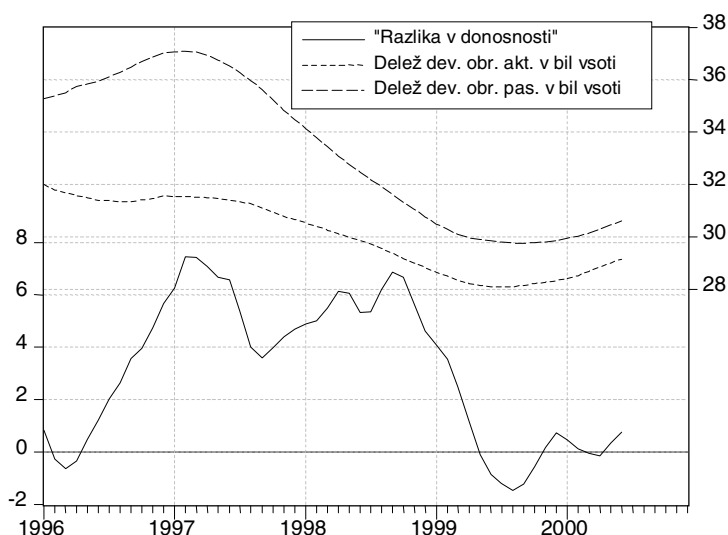
2. Odstotek devizne obrestovane aktive in pasive v bilančni vsoti

Kot smo omenili je v središču našega preučevanja uspešnost obrestnega dela poslovanja bank, zato smo se pri kategorijah bilance uspeha omejili na opazovanje obrestnih prihodkov in odhodkov (skupaj z revalorizacijo), pri opazovanju premoženjske bilance bank pa na devizno in tolarsko obrestovano aktivo oziroma pasivo.² Delež povprečne devizne obrestovane aktive v bilančni vsoti je konec leta 1998 znašal 28,8%, delež pasive pa 30,8%. V letu 1999 se je delež obeh komponent znižal na 28,3% oziroma 29,9%. V juniju 2000 se je delež povprečne devizne obrestovane aktive zvišal na 29,6% bilančne vsote, delež devizne obrestovane pasive pa na 30,6%. Iz *slike 1* je razvidno, da je do prenehanja upadanja obeh deležev prišlo v sredini leta 1999 in da je v letošnjem letu prisoten jasen trend povečevanja povprečnih deležev devizne obrestovane aktive in pasive.

Slika 1 prikazuje razvoj deleža devizne obrestovane aktive in pasive v bilančni vsoti od začetka leta 1996 do sredine leta 2000. Kot pomembnejša dejavnika, ki nedvomno vplivata na spreminjanje tega deleža lahko navedemo stopnjo spremembe deviznega tečaja³ v enoletnem obdobju ter razliko med domačo in tujo reprezentativno obrestno mero. Pogojno lahko oba faktorja interpretiramo kot načelo nepokrite obrestne paritete ali kot primerjavo donosnosti domačih in tujih obrestovanih finančnih oblik. Ob tem moramo upoštevati dve pomembni pojasnili:

- 1) Pri spremembi deviznega tečaja smo upoštevali dejansko spremembo srednjega deviznega tečaja Banke Slovenije za DEM in ne pričakovano spremembo deviznega tečaja v obdobju, na katerega se nanašata tuja in domača obrestna mera.
- 2) Ker gre za opazovanje celotne devizne obrestovane aktive in pasive, je praktično nemogoče najti idealni reprezentativni obrestni meri, ki bi odražale tuje oportunitetne

Slika 1: Delež povprečne devizne obrestovane aktive in pasive bančnega sistema v bilančni vsoti, izražen v odstotkih, ter gibanje razlike v donosnosti domačih in tujih obrestovanih finančnih oblik

² Pri računanju obrestovane aktive se pojavi problem korektnosti delitve računov popravkov dvomljivih in spornih terjatev na tolarski in devizni del. Ker v strukturi aktive prevladujejo tolarske obrestonosne naložbe, smo »nedeljive« račune prišteli k tolarski obrestovani aktivi.

³ Pri izračunu stopnje spremembe deviznega tečaja DEM/SIT v enoletnem obdobju je uporabljen srednji tečaj Banke Slovenije.

stroške za vse upoštevane finančne oblike. Zato smo za domače finančne oblike upoštevali izračunano tolarsko obrestno mero, za tujo obrestno mero pa smo upoštevali trimesečni LIBOR za DEM oziroma EUR, povečan za tri odstotne točke. Tako je prikaz razlike v donosnosti zanimiv predvsem zaradi dinamike in nekoliko manj zaradi absolutne vrednosti.

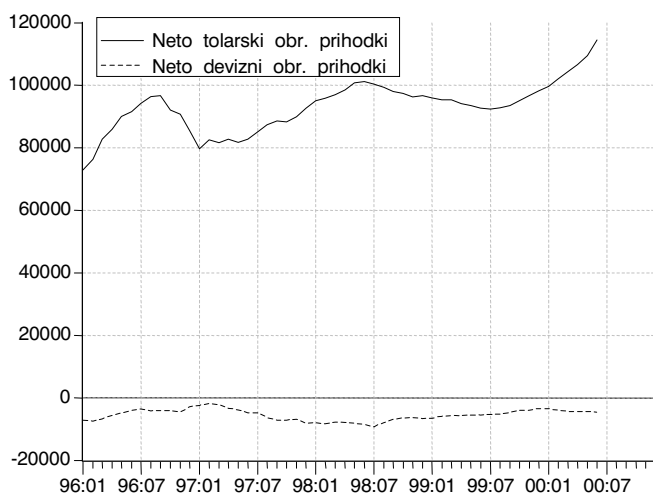
Iz *slike 1* je razvidno, da se je delež devizne obrestovane pasive in aktive v bilančni vsoti povečeval v obdobjih relativno nizke donosnosti domačih finančnih oblik glede na donosnost tujih, kar velja tako za obdobje od sredine leta 1995 do zadnje četrtine leta 1996, kot za obdobje od druge polovice leta 1999 do sredine leta 2000. Upadanje omenjenih deležev pa zasledimo v obdobju relativne visoke donosnosti domačih finančnih oblik. Seveda so na gibanje deleža devizne obrestovane aktive in pasive v bilančni vsoti vplivali še drugi dejavniki razen donosnosti, kot so na primer prilagajanje portfelja bank, zakonska regulativa na področju državnih in drugih vrednostnih papirjev itd. Vendar bi bila za natančnejšo identifikacijo dejavnikov in njihovega pomena pri oblikovanju deleža devizne aktive in pasive v bilančni vsoti potrebna ekonometrična analiza in ne zgolj grafičen prikaz.

3. POSLOVNI IZID IZ OBRESTNEGA DELA POSLOVANJA

Spremembe v strukturi premoženjske bilance so skupaj z že omenjenima razlogoma tj. s spreminjanjem razmerja med domačimi in tujimi obrestnimi merami ter razmerja med revalorizacijskima faktorjema, vplivale tudi na spremembo gibanja neto deviznih in neto tolarskih obrestnih prihodkov. Če omejimo naše opazovanje na zadnje obdobje, ugotovimo, da so se pričeli neto tolarski obrestni prihodki izraziteje povečevati v drugi polovici lanskega leta, kar je, kot bomo videli v nadaljevanju, predvsem posledica povečevanja revalorizacijskega dela neto obrestnih prihodkov.

Konec leta 1998 so neto tolarski obrestni prihodki⁴ znašali 96,7 mlrd SIT ali 4,43% povprečne bilančne vsote, konec leta 1999 98,2 mlrd SIT ali 3,86% bilančne vsote, junija 2000 pa so neto tolarski obrestni prihodki znašali 114,4 mlrd SIT ali 4,19% bilančne vsote.

Slika 2: Neto tolarski in neto devizni obrestni prihodki (vključujejo tudi revalorizacijski del), v mio SIT

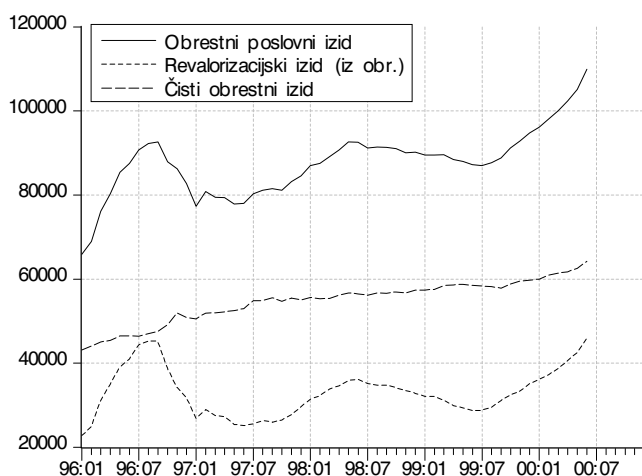

⁴ Kot sinonim za neto tolarske oziroma devizne obrestne prihodke smo uporabljali tudi izraz poslovni izid iz tolarskega oziroma deviznega obrestnega poslovanja bank.

Neto devizni obrestni prihodki so v celotnem opazovanem obdobju negativni, kar lahko pripišemo večji devizni obrestovani pasivi v primerjavi z devizno obrestovano aktivo in relativno nizkemu deviznemu obrestnemu razmiku, ki ne nadomesti absolutne razlike v velikosti tovrstnih virov in naložb. Tako je poslovni izid iz deviznih obresti konec leta 1998 znašal –6,6 mlrd SIT ali –0,30% povprečne bilančne vsote, v letu 1999 je znašal –3,4 mlrd SIT ali –0,13%, v juniju 2000 pa –4,5 mlrd SIT oziroma –0,17% povprečne bilančne vsote.

Celotni obrestni izid je tako konec leta 1998 znašal 90,2 mlrd SIT oziroma 4,13% povprečne bilančne vsote, od tega revalorizacijski del obresti 32,8 mlrd SIT ali 1,50%. V letu 1999 se je celotni obrestni izid povečal le za 4,5 mlrd SIT na 94,7 mlrd SIT, kar je predstavljalo 3,73% povprečne bilančne vsote. Od celotnih neto obrestnih prihodkov (94,7 mlrd SIT) je revalorizacijski del obresti znašal 35,1 mlrd SIT oziroma 1,38% povprečne bilančne vsote. V juniju 2000 pa so se neto obrestni prihodki povzpeli na 109,9 mlrd SIT oziroma na 4,02% povprečne bilančne vsote, od tega revalorizacijski del 45,7 mlrd SIT oziroma 1,67%. Iz *slike 3* je razvidno, da v obdobju od sredine leta 1999 dalje povečanje obrestnega izida izvira predvsem iz povečevanja revalorizacijskega poslovnega rezultata in zgolj manjši del iz relativno stabilnega povečevanja čistega obrestnega izida. Tako so se od julija 1999 do junija 2000 neto obrestni prihodki povečali za 22,9 mlrd SIT, od tega neto revalorizacijski prihodki za 17,0 mlrd SIT in čiste obresti za 5,9 mlrd SIT. Ali drugače, k povečanju obrestnega izida so s 74% prispevali povečani neto revalorizacijski prihodki in s 26% povečane čiste obresti.

Slika 3: Neto obrestni prihodki (obrestni poslovni izid), ki so vsota neto revalorizacijskega dela obresti in čistih neto obrestnih prihodkov, v mio SIT

Nadaljnje povečevanje deviznega dela obrestnega poslovanja bank bi ob nespremenjenih razmerah neugodno vplivalo na bančne neto obrestne prihodke, saj lahko ob določenih poenostavitvah ugotovimo, da praktično celotni obrestni poslovni izid izvira predvsem iz tolarskega dela obrestnega poslovanja. Drug pomemben dejavnik, ki bo v prihodnje neugodno vplival na neto obrestne prihodke bank, je pričakovano zmanjševanje revalorizacijskega dobička bank (neto revalorizacijskih prihodkov).

Da bi lahko v nadaljevanju natančneje osvetlili vsaj nekatere dejavnike, ki vplivajo na posamezne segmente neto tolarskih in neto deviznih obrestnih prihodkov, smo preučili tri področja obrestnega poslovnega izida:

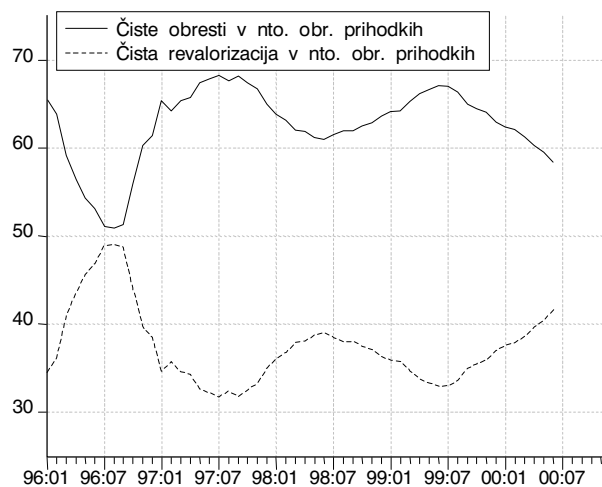
- vpliv gibanja posameznega revalorizacijskega faktorja (TOM in D) na gibanje neto revalorizacijskih prihodkov,
- vpliv efektivnega obrestnega razmika kot računovodske mere učinkovitosti na neto obrestne prihodke,
- vpliv nekaterih institucionalnih ukrepov na valutno strukturo premoženjske bilance bank in na uspešnost obrestnega poslovanja.

4. VPLIV GIBANJA POSAMEZNIH REVALORIZACIJSKIH FAKTORJEV NA GIBANJE NETO REVALORIZACIJSKIH PRIHODKOV BANK

Ugotovitve iz prejšnjega poglavja, da je v zadnjem letu večina povečanja neto obrestnih prihodkov izvirala iz revalorizacijskega dela, dokazuje tudi naraščanje deleža revalorizacije v celotnem obrestnem izidu. Ob tej trditvi ne smemo pozabiti na vsa opozorila, ki smo jih našli v prvem delu in ki močno določajo delitev celotnih neto obrestnih prihodkov na revalorizacijske in nerevalorizacijske.

Delež neto revalorizacijskih obrestnih prihodkov se je od julija 1999 do junija 2000 povečal s 33% na skoraj 42%, kar je največ od leta 1997. Višji delež so neto revalorizacijski prihodki dosegli le leta 1996, med 40% in 49%.

Slika 4: Struktura neto obrestnih prihodkov izražena v odstotkih

Ker se v slovenski finančni praksi najpogosteje pojavljata kot revalorizacijska faktorja temeljna obrestna mera (TOM) in stopnja rasti srednjega deviznega tečaja DEM Banke Slovenije, je upravičeno preučiti vpliv vsakega od teh dveh faktorjev na gibanje neto revalorizacijskih prihodkov iz obrestnega poslovanja bank. S preprosto regresijsko enačbo smo po metodi vsote najmanjših kvadratov ocenili vpliv mesečne stopnje rasti srednjega tečaja DEM BS ($REVDEM_t$) in mesečne vrednosti TOM ($REVTOM_t$), obakrat izraženo v odstotkih na letni ravni, na spremembo deleža neto revalorizacijskih prihodkov v celotnem obrestnem izidu ($DELEZNETOBR_t$) v odstotkih. Obdobje ocenjevanja je od septembra 1995 do junija 2000, to je obdobje zakonske veljavnosti uporabe TOM kot revalorizacijskega faktorja.

$$\Delta(\widehat{DELEZN\hat{E}TOOBR})_t = -4,896 + 0,534(REVTOM)_t + 0,201(REVDEM)_t$$

(-3,80)
(3,79)
(4,88)

n=58
*R*² (prilag.)=0,36
S.E. regres=2,44

DW=1,57
F=17,12 (*p*=0,000002)

Iz ocen koeficientov regresijske enačbe je razvidno, da je v povprečju povečanje TOM za eno odstotno točko prispevalo k povečanju spremembe deleža neto revalorizacijskih prihodkov v obrestnem izidu za 0,53 odstotne točke, medtem ko enako povečanje D-klavzule prispeva le 0,20 odstotne točke. Razmerje med ocenjenima koeficientoma je v skladu s pričakovanji, nizka je le njuna pojasnjevalna moč.

Prav nizka vrednost determinacijskega koeficienta regresijske enačbe dokazuje, da delež neto revalorizacijskih prihodkov v celotnem obrestnem izidu ni odvisen samo od gibanja indeksacijskih faktorjev, ampak tudi od drugih dejavnikov, ki pojasnjujejo v povprečju skoraj 65% variabilnosti spremembe deleža neto revalorizacijskih prihodkov v celotnem obrestnem izidu. Med dejavniki, ki bi zahtevali dodatno preučevanje so nedvomno struktura virov in naložb bank glede na način obrestovanja (nominalni ali indeksirani) ali neobrestovanja finančnih oblik, valutne strukture itd. Kljub temu pa lahko zatrdimo, da bo pričakovano zniževanje TOM v prihodnjem obdobju relativno pospešeno vplivalo na zmanjševanje deleža neto revalorizacijskih prihodkov v obrestnem izidu, s tem pa tudi na zmanjševanje absolutne vrednosti neto obrestnih prihodkov bank, če se ostali dejavniki ne bodo bistveno spremenili. Razmerje med ocenjenima koeficientoma se bo v prihodnosti zmanjševalo in s tem vplivalo na dolgoročni vidik obnašanja bank. Trenutno razmerje med velikostjo obeh koeficientov nakazuje, da bi moral obstajati kratkoročni poslovni interes bank po ohranjanju valutne strukture obrestnega poslovanja v korist tolarskega dela. Dolgoročno pa bo za banke moralo postati popolnoma nepomembno, v kakšni valuti bodo uspele zbirati svoje vire in to ne glede na hitrost vključevanja Slovenije v Evropsko unijo. Bančno upravljanje s sredstvi v katerikoli valuti bo moralo biti konkurenčno, pri čemer bo odločilnega pomena pravilna in uravnotežena institucionalna urejenost, ki trenutno močno determinira uspešnost obrestnega poslovanja.

5. VPLIV TOLARSKEGA IN DEVIZNEGA OBRESTNEGA RAZMIKA NA NETO OBRESTNE PRIHODKE

5.1. Izračun efektivne obrestne mere⁵ (»r«) in efektivne revalorizacijske stopnje

Da bi natančneje osvetlili razloge za relativno visoke neto tolarske obrestne prihodke in nizke (negativne) neto devizne obrestne prihodke, smo poskušali izračunati tolarski in devizni obrestni razmik med efektivno aktivno in efektivno pasivno obrestno mero, ki bi kar najbolje odražala razdelitev na njen tolarski in devizni del. Z izračunanimi spremembami efektivne (čiste) obrestne mere in spremembami efektivne revalorizacijske stopnje pa smo poskušali ugotoviti njihov odstotni prispevek k spremembi obrestnih prihodkov in odhodkov.

Razdelitev premoženjske bilance na devizni in tolarski del ter razdelitev bilance uspeha na devizne in tolarske obrestne prihodke oziroma odhodke omogoča izračun naslednjih kategorij, potrebnih za ugotavljanje efektivnega obrestnega razmika:

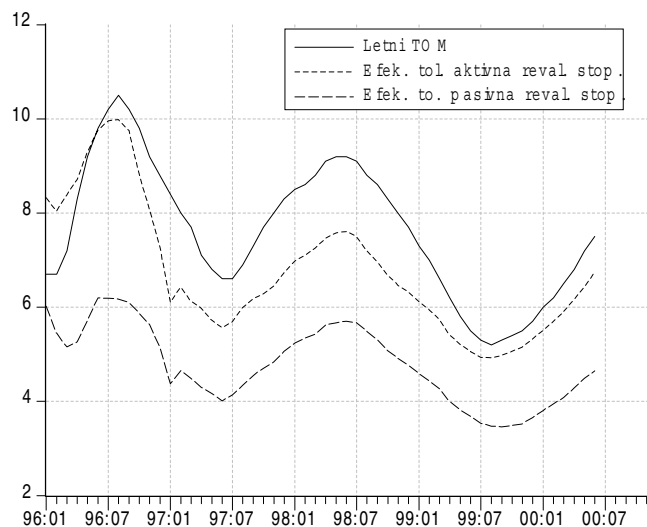
⁵ Uporabljen pojem efektivne obrestne mere v tem prispevku ni v skladu z splošno razširjeno rabo izraza efektivna obrestna mera (izražanje vseh stroškov povezanih s sklepanjem finančne pogodbe), ampak označuje izračunano obrestno mero iz bilančnih postavk.

- efektivne devizne aktivne obrestne mere,
- efektivne devizne pasivne obrestne mere,
- efektivne tolarske aktivne obrestne mere in
- efektivne tolarske pasivne obrestne mere.

Vsako izračunano obrestno mero smo razdelili na njeno efektivno revalorizacijsko stopnjo in čisto efektivno obrestno mero (»r«).

Pri tolarskih obrestnih merah je efektivna revalorizacijska stopnja po vsebini primerljiva s temeljno obrestno mero. Revalorizacijska stopnja na tolarsko pasivo je nižja od revalorizacijske stopnje na tolarsko aktivo, kar je posledica tistega dela tolarske pasive, na katerega banke priznavajo zgolj nominalne obresti ter dejstva, da smo v tolarskem delu revalorizacije upoštevali del revalorizacijskih prihodkov in odhodkov, ki izvirajo iz tolarskih kreditov oziroma tolarskih vlog z devizno klavzulo in dela finančnih naložb, ki se revalorizirajo z drugačno dinamiko (npr. vrednostni papirji). Ob tem je potrebno upoštevati še v uvodu omenjeno sistematično podcenjenost revalorizacijskih odhodkov, kar še dodatno vpliva na manjšo tolarsko pasivno revalorizacijsko stopnjo. Na drugi strani izredno podobna dinamika obeh tolarskih revalorizacijskih stopenj zavrača možnost takega sistematičnega vpliva, ki bi določal dolgoročno razhajanje obeh kategorij.

Slika 5: Efektivna tolarska aktivna in pasivna revalorizacijska stopnja v odstotkih

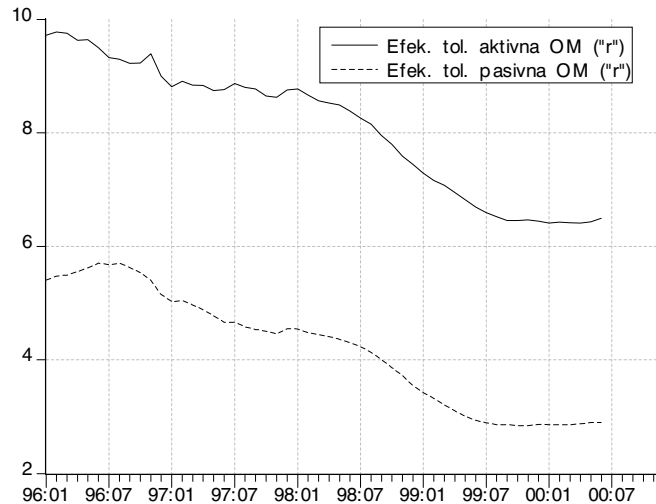

Pri izračunu tolarske obrestne mere smo upoštevali samo obrestne prihodke in odhodke, brez revalorizacijskega dela, in jih primerjali s povprečno obrestovano aktivo oziroma pasivo. Tako je v letu 1998 tolarska aktivna obrestna mera nad revalorizacijsko stopnjo (»r«) znašala 7,4%. Deklarirana obrestna mera za kratkoročna posojila je v istem obdobju znašala 6,9% nad TOM, za dolgoročna posojila pa 8,0% nad TOM. V letu 1999 se je tolarska aktivna obrestna mera nad revalorizacijsko stopnjo znižala na 6,4%, medtem ko je deklarirana obrestna mera za kratkoročna in dolgoročna posojila znašala 5,5% nad TOM oziroma 6,8% nad TOM. Do junija 2000 je izračunana obrestna mera nekoliko porasla in sicer na 6,5%. Povprečni deklarirani aktivni obrestni meri za kratkoročna in dolgoročna tolarska posojila sta bili v istem mesecu 6,4% nad TOM oziroma 7,9% nad TOM. Ker so se deklarirane obrestne mere v letu 1998 trendno močno zniževale, je vpliv trenutka prevrednotenja obrestne mere (repricing) v posojilnih pogodbah izredno pomemben in je možen razlog za odstopanje med

obrestnimi merami. Kot pojasnitveni dejavnik za odstopanja bi morali upoštevati dejansko variabilnost deklariranih obrestnih mer za različne bonitetne razrede komitentov in zneske posojil, ki so bili odobreni posamezni bonitetni skupini komitentov.

Slika 6: Efektivna tolarska aktivna in pasivna obrestna mera nad efektivno revalorizacijsko stopnjo v odstotkih

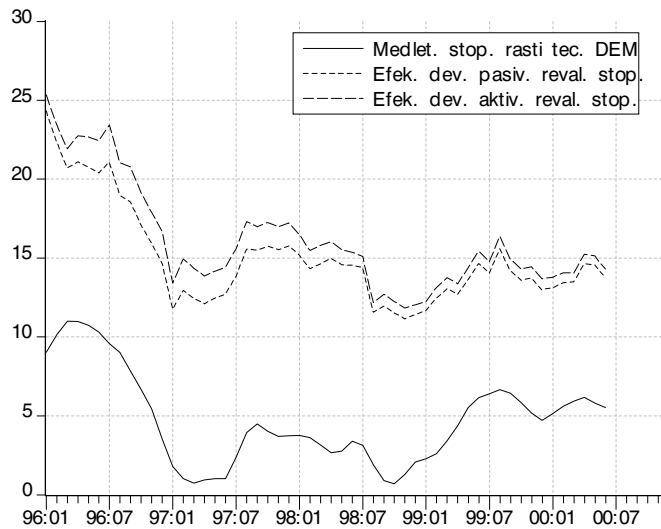

Če primerjamo efektivno z deklarirano pasivno obrestno mero, pridemo do podobnih zaključkov kot pri primerjavi ustreznih aktivnih obrestnih mer. V letu 1998 je znašala obrestna mera nad revalorizacijsko stopnjo 3,6%, primerljiva deklarirana obrestna mera za trimesečne vezane vloge pa 2,5%. Nato se je v letu 1999 pasivna obrestna mera znižala na 2,9% in je ostala na tej ravni do junija 2000. Deklarirana obrestna mera pa je junija 2000 znašala 1,9% nad TOM.

Podobno metodo računanja efektivne obrestne mere, kot pri tolarskem poslovanju, smo uporabili tudi za izračun devizne aktivne in pasivne obrestne mere. Ker v tem primeru razdelitev dohodkovnih kategorij - tečajnih razlik, glede na obrestonosno in ostalo poslovanje bank ni dosledna, je temu primerna tudi zanesljivost izračunov. Poleg tega se v posameznih primerih računovodske prakse na primer tečajne razlike iz finančnih razmerij pripisujejo neposredno h glavnici posojila, o čemer odloča poslovna politika posameznih bank.

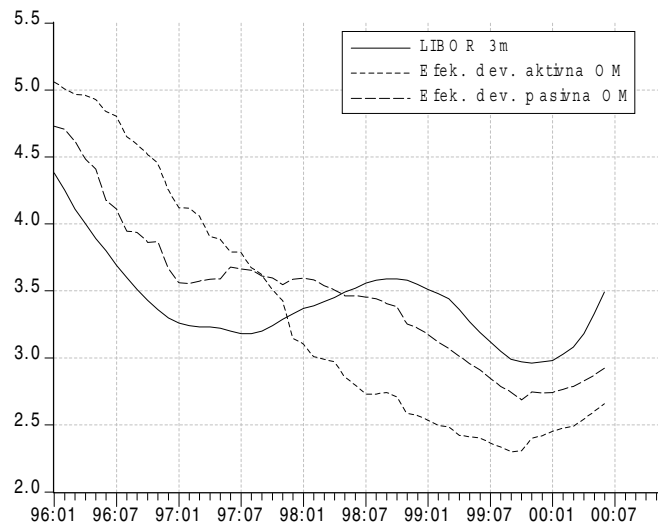
Izračuni efektivne revalorizacijske stopnje iz deviznega poslovanja kažejo na visoko usklajenost med aktivno in pasivno stopnjo, ki sta bistveno višji od stopnje rasti srednjega deviznega tečaja Banke Slovenije za DEM. Velik razkorak med najpogostejšim deviznim "indeksacijskim faktorjem" in efektivnimi revalorizacijskimi stopnjami je mogoče iskati v primerjavi deviznih prihodkov in deviznih odhodkov z nižjo osnovo. V slovenski finančni praksi ni redek pojav tolarskih instrumentov, ki se obrestujejo z devizno klavzulo oziroma instrumentov, ki so nominirani v tuji valuti in se obrestujejo s primerljivo tujo obrestno mero, a se obveznosti poravnajo izključno v domači valuti. Kot dodaten razlog navajamo tudi različno valutno strukturo aktive in pasive bank.

Slika 7: Efektivna devizna aktivna in pasivna revalorizacijska stopnja v odstotkih

Po drugi strani je dinamika spreminjanja izračunanih deviznih revalorizacijskih stopenj dokaj skladna z dinamiko spreminjanja stopnje rasti deviznega tečaja DEM/SIT. Aktivna revalorizacijska stopnja je v letu 1998 znašala 12,0%, pasivna pa 11,4%. Stopnja rasti deviznega tečaja DEM je bila v istem obdobju 2,1%. Te vrednosti so v letu 1999 znašale 13,7%, 13,0% oziroma 4,7%. V juniju 2000 se je aktivna revalorizacijska stopnja zvišala na 14,3% in pasivna na 13,8%, vendar so še vedno močno presegale stopnjo rasti tečaja DEM, ki se je v istem obdobju povzpela na 5,5%.

Slika 8: Efektivna devizna aktivna in pasivna obrestna mera nad efektivno revalorizacijsko stopnjo (nad tečajnimi razlikami) v odstotkih

Rezultati primerjave efektivne devizne aktivne in pasivne obrestne mere so dokaj nepričakovani, vendar bolj ali manj razložljivi. Trend gibanja obeh obrestnih mer je sicer istosmeren, vendar v sredini leta 1997 pasivna obrestna mera preseže istovrstno aktivno. Kot najpomembnejši razlog za spremembo razmerja navajamo spremembo v strukturi devizne obrestovane aktive, kjer so devizni vrednostni papirji predstavljali velik delež (43,5%

v letu 1998 oziroma 38,2% v letu 1999), medtem ko v devizni pasivi najdemo predvsem vloge. Način obračunavanja obresti in tudi sama pogostost spreminjanja obrestnih mer pri obeh finančnih oblikah ni nujno enaka oziroma usklajena.

Razlog za prepletanje izračunanih deviznih obrestnih mer lahko iščemo tudi v spremembi strukture državnih vrednostnih papirjev, ki je bila izvedena v oktobru 1997. V oktobru 1997 je bila namreč izvedena zamenjava dela emisije kuponske državne obveznice RS04, izdane na podlagi obveznosti do bank za neizplačane devizne vloge, katere glavnica v višini 841,5 mio DEM je bila indeksirana z devizno klavzulo in se je obrestovala po obrestni meri 8% p.a., za novo amortizacijsko državno obveznico RS10 v višini 52,2 mlrd SIT.⁶ Nova obveznica RS10 se indeksira s TOM in obrestuje po obrestni meri 4,5%. Prvi obračun obresti na podlagi obveznice RS10 se je nanašal na obdobje po 31. maju 1997. Opisana sprememba v portfelju poslovnih bank se odraža na deviznih kategorijah, ki so izračunane na podlagi efektivne devizne aktivne in pasivne obrestne mere.

V *sliki 8* smo primerjali gibanje obeh čistih deviznih obrestnih mer z gibanjem trimesečnega LIBOR-ja na DEM oziroma EUR. Gibanje je le pogojno usklajeno. Jasno pa je opazen prelom gibanja v drugi polovici lanskega leta, ko so obrestne mere na svetovnih trgih pričele hitreje naraščati, temu pa so sledile tudi slovenske banke.

5.2. Prispevki sprememb efektivnih obrestnih mer in efektivnih revalorizacijskih stopenj k spremembam obrestnih prihodkov in obrestnih odhodkov

Pogosto vprašanje, ki sproža polemike med bančniki, posojilojemalci in varčevalci je, kateri dejavniki so v posameznem letu največ prispevali k spremembi obrestnih prihodkov in odhodkov: sprememba obrestne mere, sprememba revalorizacijskega faktorja ali zgolj spremembe v povprečni obrestovani aktivni in pasivi.

V našem prispevku smo gornje vprašanje obravnavali z vidika tolarskih obrestnih prihodkov in odhodkov ter deviznih obrestnih prihodkov in odhodkov, saj je upravičena domneva, da pri obeh valutnih podbilancah niso enako pomembni isti dejavniki. S pomočjo pravil diferenčnega računa smo izračunali odstotek, ki ga je sprememba posameznega dejavnika, efektivne revalorizacijske stopnje, efektivne obrestne mere in sprememba obrestovane aktivne in pasive, prispevala k spremembi tolarskih in deviznih obrestnih prihodkov in odhodkov v letu 1998, 1999 in v enoletnem obdobju do junija 2000 (leto 1999/2000).

Iz *tabele 1* je razvidno, da je v opazovanem obdobju prišlo tako do naraščanja kot padanja tolarskih obrestnih prihodkov in odhodkov. Ker je bilo gibanje dejavnikov tudi različnosmerno, so njihovi posamezni prispevki včasih višji od sto odstotkov, pri čemer predznak nakazuje smer delovanja dejavnika na prihodek oziroma odhodek. Vendar je vsota odstotnih prispevkov vedno enaka pojasnilu celotne spremembe prihodkov ali odhodkov v izbranem letu.

Tolarski obrestni prihodki so v letu 1998 narasli za 12,9 mlrd SIT, se v naslednjem letu znižali za 4,5 mlrd SIT in nato v letu 1999/2000 porasli za 45,7 mlrd SIT. V celotnem opazovanem obdobju so spremembe aktivne obrestne mere prispevale k zniževanju tolarskega obrestnega prihodka, kar je v skladu s pričakovanji, saj so se v tem času deklarirane obrestne mere nad TOM, s tem pa tudi efektivna obrestna mera, zniževale. Njihov prispevek k zmanjšanju obrestnih prihodkov je znašal od 7,3% v letu 1999/2000 do 353,5% v letu 1999.

⁶ V oktobru 1997 je bil zamenjan za obveznico RS10 le del primarne izdaje obveznice RS04 in sicer 573,8 mio DEM, nezamenjanih pa je ostalo za 267,7 mio DEM.

Tabela 1: Odstotni prispevek spremembe učinkovite revalorizacijske stopnje (»R«), učinkovite obrestne mere (»r«) in spremembe tolarških virov in naložb k spremembi tolarških obrestnih prihodkov in odhodkov

TOLARSKI OBRESTNI PRIHODKI							
	$\Delta(\text{efek. "R"})$	$\Delta(\text{efek. "r"})$	$\Delta(\text{naložbe})$ v mio SIT	$\Delta(\text{prih.})$ v mio SIT	prispevek "R"	prispevek "r"	prispevek "naložb"
1998	-0,41	-1,31	235.420	12.929	-43,1%	-138,8%	281,9%
1999	-0,99	-1,01	194.809	-4.456	-348,3%	-353,5%	601,8%
6/2000*	1,67	-0,20	181.083	45.706	60,8%	-7,3%	46,6%

TOLARSKI OBRESTNI ODHODKI							
	$\Delta(\text{efek. "R"})$	$\Delta(\text{efek. "r"})$	$\Delta(\text{viri})$ v mio SIT	$\Delta(\text{odh.})$ v mio SIT	prispevek "R"	prispevek "r"	prispevek "virov"
1998	-0,29	-1,00	241.589	8.851	-36,7%	-125,5%	262,2%
1999	-1,11	-0,68	213.612	-5.914	-248,0%	-152,2%	300,2%
6/2000*	0,97	-0,04	166.855	2.933	56,2%	-2,3%	46,1%

* Podatki za junij 2000 se nanašajo na enoletno obdobje in ne zgolj na prvo polletje leta 2000. S tem je zagotovljena neposredna primerljivost vseh treh obdobj.

Aktivna revalorizacijska stopnja je v letu 1998, še bolj pa v letu 1999, prispevala k zmanjševanju tolarškega obrestnega prihodka, medtem ko se je v letu 1999/2000 njen prispevek spremenil v pozitivnega. Kar 60,8% celotne spremembe tolarških obrestnih prihodkov pojasnimo z naraščanjem revalorizacijske stopnje. Povsem v skladu s pričakovanji je pozitiven prispevek spreminjanja obrestovanih tolarških naložb k naraščanju prihodkov, le da se je v letu 1999/2000 zmanjšal na zgolj 46,6%, kar je manj kot je prispevek spremembe revalorizacijske stopnje.

Tolarški obrestni odhodki so imeli podobno dinamiko kot prihodki, le vrednosti sprememb so bile praviloma manjše. V letu 1998 so se obrestni odhodki povečali za 8,9 mlrd SIT, v letu 1999 so se zmanjšali za 5,9 mlrd SIT in v letu 1999/2000 povečali za 23,9 mlrd SIT. Najbolj so na spreminjanje obrestnih odhodkov vplivale spremembe obrestovanih pasiv in sicer vedno v smeri naraščanja. Prispevek spremembe tolarške pasivne obrestne mere k spremembi odhodkov je bil nasproten. Zniževanje obrestne mere je vplivalo na zmanjševanje odhodkov v celotnem opazovanem obdobju, le de je postal ta vpliv v letu 1999/2000 izredno majhen, -2,3%. Spreminjanje pasivne revalorizacijske stopnje je vplivalo na zmanjševanje obrestnih odhodkov v letih 1998 in 1999, v letu 1999/2000 pa se je vpliv spremenil. Naraščanje revalorizacijske stopnje je vplivalo na rast obrestnih odhodkov s 56,2%, kar je več kot je vpliv naraščanja obrestovane pasive (46,1%).

Podobno kot smo ugotovili različne velikosti sprememb pri tolarških obrestnih prihodkih in odhodkih po letih, velja tudi za devizne obrestne prihodke in odhodke. V letu 1998 so se devizni obrestni prihodki zmanjšali za 25,4 mlrd SIT, v letu 1999 so se povečali za skoraj enak obseg, 24,0 mlrd SIT, v letu 1999/2000 pa so se spet povečali za 17,3 mlrd SIT.

Tudi pri spremembah deviznih prihodkov nas je zanimalo, koliko so k temu prispevale spremembe učinkovitega revalorizacijskega faktorja (»D«), spremembe učinkovite aktivne devizne obrestne mere (»d«) in spremembe povprečnih deviznih naložb. V celotnem opazovanem obdobju je rast deviznih naložb prispevala k celotnemu porastu prihodkov od 42,7% v letu 1998 do 139,7% v letu 1999/2000. Prispevek spreminjanja obrestne mere k spreminjanju deviznega obrestnega prihodka se je v zadnjem obdobju spremenil iz

negativnega v pozitivnega, kar je posledica naraščanja deviznih obrestnih mer. V letu 1999/2000 je namreč porast efektivne obrestne mere za 0,26 odstotne točke vplival na porast deviznih prihodkov z 11,8%. V istem letu je znižanje revalorizacijske stopnje za 1,12 odstotne točke prispevalo k zmanjšanju prihodkov za 51,6%. V letu 1999 je bil vpliv rasti istega dejavnika na rast prihodkov pozitiven z 49,7%.

Pri pojasnjevanju sprememb deviznih obrestnih odhodkov s spremembami posameznega dejavnika skoraj ni razlik v primerjavi z ugotavljanjem prispevka sprememb deviznih obrestnih prihodkov. Devizni odhodki so se v letu 1998 zmanjšali za 27,0 mlrd SIT, v letu 1999 so se povečali za 20,9 mlrd SIT in v letu 1999/2000 za 16,3 mlrd SIT. Iz leta v leto se je povečeval prispevek naraščanja deviznih pasiv k rasti odhodkov. Stagniranje oziroma minimalno zvišanje pasivnih obrestnih mer v letu 1999/2000 za 0,1 odstotne točke skoraj ni vplivalo na spremembo deviznih odhodkov (0,7%). V letu 1998 in 1999 pa je zniževanje istega dejavnika zmerno prispevalo k zniževanju odhodkov z 9,1% oziroma 17,6%. Zniževanje, naraščanje in ponovno zniževanje revalorizacijske stopnje (»D«) je v posameznih letnih obdobjih prispevalo k spreminjanju deviznih odhodkov od -108,1% prek 56,9% do -45,1%.

Primerjava vplivov vseh treh skupin dejavnikov tj. spremembe efektivne obrestne mere, spremembe efektivne revalorizacijske stopnje in spremembe aktive in pasive k spreminjanju tolarskih in deviznih obrestnih dohodkovnih komponent kaže na njihovo neusklajenost in časovno spremenljivost. Na podlagi gornjih izračunov ni mogoče zatrditi, da je spreminjanje »cenovnih« dejavnikov sistematično prispevalo prevladujoč delež k spreminjanju tolarskih ali deviznih obrestnih prihodkov in odhodkov. Zato lahko domnevamo, da tudi prispevek efektivne revalorizacijske stopnje k rasti tolarskih prihodkov v zadnjem obdobju ne bo trajen, če upoštevamo pričakovano zmanjševanje temeljne obrestne mere v prihodnosti.

Tabela 2: Odstotni prispevek spremembe efektivne revalorizacijske stopnje (»D«), efektivne obrestne mere (»d«) in spremembe deviznih virov in naložb k spremembi deviznih obrestnih prihodkov in odhodkov

	DEVIZNI OBRESTNI PRIHODKI						
	$\Delta(\text{efek. "D"})$	$\Delta(\text{efek. "d"})$	$\Delta(\text{naložbe})$ v mio SIT	$\Delta(\text{prih.})$ v mio SIT	prispevek "D"	prispevek "d"	prispevek "naložb"
1998	-5,18	-0,57	53.246	-25.402	-128,4%	-14,2%	42,7%
1999	1,66	-0,15	90.272	24.024	49,7%	-4,5%	54,9%
6/2000*	-1,12	0,26	135.516	17.283	-51,6%	11,8%	139,7%

	DEVIZNI OBRESTNI ODHODKI						
	$\Delta(\text{efek. "D"})$	$\Delta(\text{efek. "d"})$	$\Delta(\text{viri})$ v mio SIT	$\Delta(\text{odh.})$ v mio SIT	prispevek "D"	prispevek "d"	prispevek "virov"
1998	-4,34	-0,37	24.081	-26.964	-108,1%	-9,1%	17,3%
1999	1,56	-0,49	86.521	20.864	56,9%	-17,6%	60,8%
6/2000*	-0,88	0,01	134.098	16.314	-45,1%	0,7%	144,4%

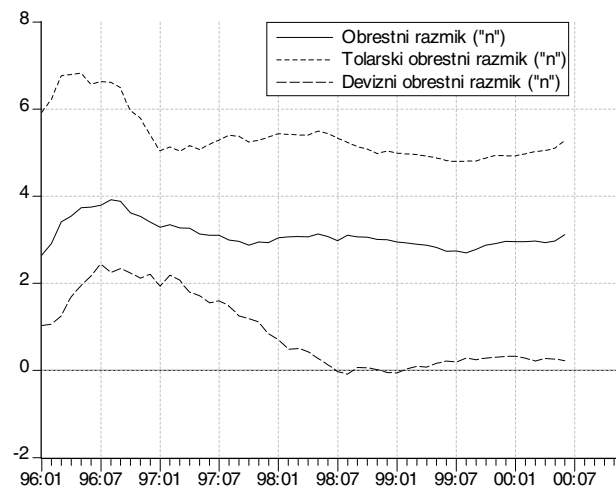
* Podatki za junij 2000 se nanašajo na enoletno obdobje in ne zgolj na prvo polletje leta 2000. S tem je zagotovljena neposredna primerljivost vseh treh obdobj.

5.3. Efektivni obrestni razmik

Namen računanja efektivnih obrestnih mer je, da se prikaže gibanje obrestnega razmika, ki je pomemben indikator gibanja dohodka bank, saj je prav finančno posredovanje prihrankov osnovna dejavnost slovenskih bank.

Razdelitev bilančnih postavk nam je omogočila izračun obrestnega razmika med tolarskima obrestnima merama na eni strani ter med deviznima obrestnima merama na drugi strani, pri čemer smo primerjali tudi gibanje celotnega »nominalnega« obrestnega razmika in razmika, ki se nanaša na čisti obrestni del (»r«).

Slika 9: Obrestni razmik med (nominalno) efektivno aktivno in pasivno obrestno mero ter razdelitev na tolarski in devizni del, v odstotkih

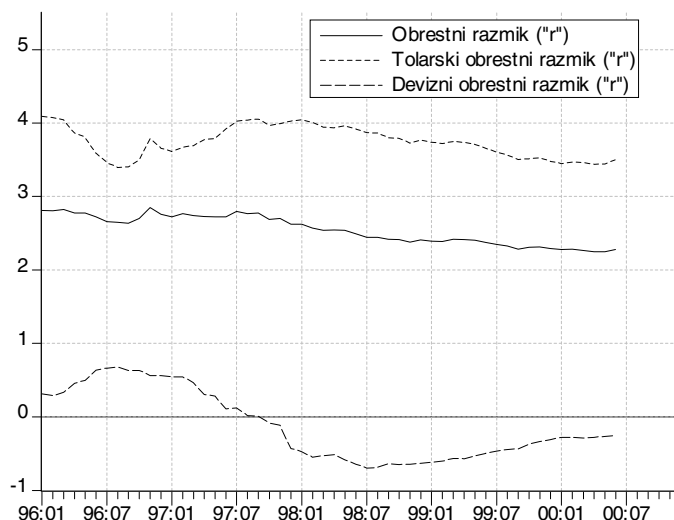
Iz *slike 9* ni mogoče prepoznati povsem jasnega trenda zmanjševanja celotnega obrestnega razmika, kar je posledica relativno variabilnega obnašanja tolarskega in deviznega obrestnega razmika. Še posebej naglo se je zmanjševal devizni obrestni razmik od začetka leta 1997 do sredine leta 1998, ko se je približal ničelni vrednosti. Od tedaj se je razmik stabiliziral oziroma rahlo povečal in je junija 2000 znašal 0,2 odstotne točke. Tolarski obrestni razmik se je v celotnem opazovanem obdobju gibal na višji ravni in sicer med 6,8 in 4,8 odstotne točke. Junija 2000 je znašal 5,3 odstotne točke. Celotni obrestni razmik se je seveda gibal med obema navedenima razmikoma, po vrednosti pa je variral med 3,9 in 2,7 odstotnimi točkami; letošnjega junija je znašal 3,1 odstotne točke.⁷

Poleg celotnega obrestnega razmika, ki je tudi zaradi indeksacije obrestnih mer relativno bolj variabilen od enakih indikatorjev tujih bančnih sistemov, v katerih indeksacija ni razširjena, smo izračunali še obrestne razmike med čistimi efektivnimi obrestnimi merami (»r«). V skladu s pričakovanji so ti stabilnejši in z jasno prepoznavnim trendom zmanjševanja, vendar se za razliko od celotnega obrestnega razmika (»n«) gibljejo na nižjem nivoju za 0,6 odstotne točke. Del celotnega obrestnega razmika namreč izvira iz revalorizacijskega dela obrestnega poslovanja. V opazovanem obdobju od leta 1996 do sredine leta 2000 se je celotni obrestni razmik gibal med 2,85 in 2,25 odstotnimi točkami. Variabilnost čistega deviznega in čistega tolarskega razmika je seveda večja od čistega (skupnega) obrestnega razmika, vendar

⁷ Poslovne banke četrtletno izračunavajo obrestne razmike za tolarska posojila in posojila z devizno klavzulo, vendar naši izračuni niso neposredno primerljivi s temi objavami, zaradi upoštevanja tudi drugih obrestovanih finančnih oblik in ne samo posojil.

manjša od celotnega tolarskega oziroma celotnega deviznega obrestnega razmika. Čisti devizni obrestni razmik ima v osnovi podobno gibanje kot celotni devizni obrestni razmik (»n«), vendar je zaradi nižjega nivoja negativen od sredine leta 1997. Razlog za negativno vrednost ne izhaja iz morebitnih negativnih razlik med deklariranimi deviznimi aktivnimi in pasivnimi obrestnimi merami za istovrstne finančne oblike, ampak zaradi že omenjene razlike v strukturi portfelja aktive in pasive bank ter vsaj deloma zaradi spremembe v načinu indeksacije in višine obrestne mere za državne obveznice, izdane za potrebe pokrivanja obveznosti iz neizplačanih deviznih vlog.

Slika 10: Obrestni razmik med čisto efektivno aktivno in pasivno obrestno mero ter razdelitev na tolarski in devizni del, v odstotkih

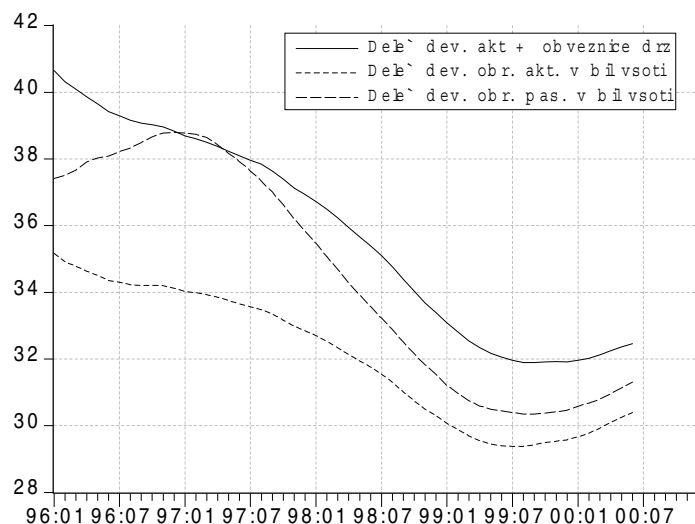
Kratkoročno lahko pričakujemo še vedno prevladujoč pomen tolarskega dela obrestnega razmika in s tem glavni vir obrestnega dohodka, gledano dolgoročno pa se bosta tolarski in devizni del obrestnega razmika, zaradi nujnosti razvoja ekonomije, postopoma izenačevala. Skupni obrestni razmik se bo postopoma vse bolj stabiliziral in dobival prepoznaven trend zmanjševanja ali stagniranja. Zmanjševanje obrestnega razmika praviloma izvira iz strukture poslov, še zlasti velikih, univerzalnih bank, kjer postajajo pomembni viri dohodka druge neobrestonosne aktivnosti, v kar jih sili vse večja konkurenca nebančnih finančnih posrednikov.

6. VPLIV NEKATERIH INSTITUCIONALNIH DEJAVNIKOV NA VALUTNO STRUKTURO PREMOŽENJSKE BILANCE IN USPEŠNOST OBRESTNEGA POSLOVANJA

Analiza »cenovnih« dejavnikov uspešnosti obrestnega poslovanja bank bi bila sama po sebi zavajajoča, če ne bi upoštevali tudi nekaterih institucionalnih dejavnikov, ki so v zadnjih letih pomembno determinirali valutno in ročnostno strukturo aktive in pasive bank. Relativno velike razlike v neto tolarskih in deviznih obrestnih prihodkih ni mogoče pripisovati zgolj tržnim procesom, na katere se banke ne bi bile sposobne ali se ne bi znale odzivati, ampak v veliki meri institucionalnim rešitvam, ki so bile v danih okoliščinah nujno potrebne za doseganje makroekonomskih ciljev ali drugih namenov, so pa hkrati močno determinirale obnašanje poslovnih bank.

Nedvomno je najpomembnejša institucionalna rešitev, ki je vplivala na valutno strukturo premoženjske bilance bank Zakon o poravnavanju obveznosti iz neizplačanih deviznih vlog, sprejet leta 1993 (UL RS, št. 7/93)⁸. Na podlagi tega zakona sta bili izdani državni obveznici RS04 in RS08, ki sta bili nominirani v DEM in tudi revalorizirani z rastjo srednjega deviznega tečaja za DEM Banke Slovenije, vendar so bila vsa izplačila obresti oziroma anuitet opravljena v tolarjih. Prav zaradi tega dejstva so se pri večini bank obrestni prihodki iz tega naslova pojavljali pri tolarskem delu obrestnega poslovanja.

Slika 11: Delež devizne obrestovane aktive povečane za stanje državnih obveznic RS04, RS08 in RS10 ter deleža obrestovane devizne aktive in pasive v bilančni vsoti (v %)

Seveda je ocena gibanja devizne obrestovane aktive in s tem tudi ocena deviznih obrestnih prihodkov za obdobje, ki ga obravnavamo, praktično nemogoča, saj bi bila ročnostna in valutna struktura devizne aktive nedvomno drugačna, če bi si jo banke oblikovale na podlagi svojih poslovnih odločitev. Državne obveznice izdane na podlagi neizplačanih deviznih vlog so bile dolgoročne, vendar obrestovane z relativno visokimi obrestnimi merami glede na primerljive obrestne mere za naložbe v tuji valuti. Zgolj za ilustracijo smo na *sliki 11* prikazali »potencialno« gibanje deleža devizne obrestovane aktive v celotni obrestovani aktivni, če devizno aktivo povečamo za stanje državnih obveznic RS04, RS08 in RS10, ki so bile v portfelju bank.

Druga institucionalna rešitev, ki je posegala v strukturo deviznih naložb bank, je sklep Banke Slovenije o najmanjšem znesku deviz, ki ga morajo imeti pooblaščenke banke na računih v tujini (devizni minimum) (UL RS 17/91-I). Instrument deviznega minimuma je bil uveden že leta 1991 z namenom uravnavanja splošne likvidnosti v plačilih do tujine in izpolnjevanja obveznosti iz deviznih vlog prebivalcev (Letno poročilo BS, 1993), z leti pa se je v podrobnostih spreminjal. Znesek deviznega minimuma se je določal v odvisnosti od obsega plačilnega prometa s tujino (35% povprečnega mesečnega plačilnega prometa s tujino v zadnjih treh mesecih do leta 1999) in obsega deviznega varčevanja (90% oziroma 100% od marca 1995 na devizne vloge na vpogled, 75% oziroma 95 % do 1999 na devizne vloge

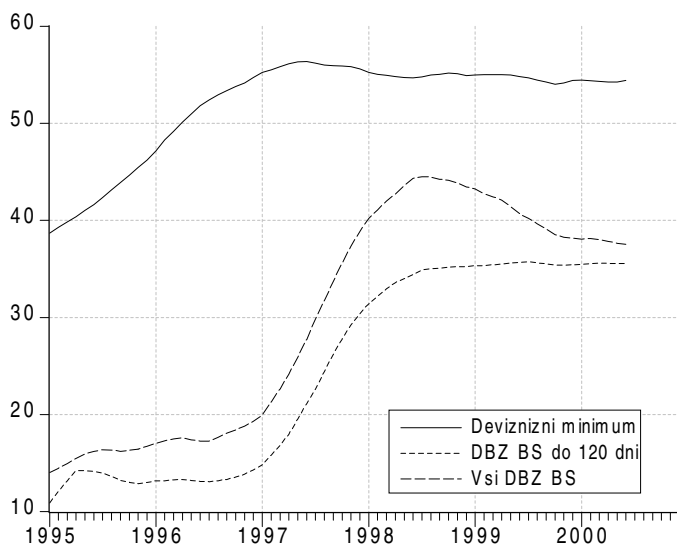
⁸ S tem zakonom je obveznost bank iz neizplačanih vlog po stanju na dan 31.12.1992 v višini do 976 mio DEM s pripisanimi obrestmi postala dolg Republike Slovenije. V kasnejši uredbi Vlade RS o izdaji obveznic Republike Slovenije za prevzem obveznosti do bank iz neizplačanih deviznih vlog (UL RS št. 68/96) je bila navedena natančna vrednost obveznosti Republike Slovenije do bank iz neizplačanih deviznih vlog v višini tolarske protivrednosti 841.426.000 DEM po srednjem tečaju Banke Slovenije na dan zapadlosti.

vezane do treh mesecev, 35% oziroma 75% na devizne vloge vezane do enega leta in 5% na devizne vloge vezane nad enim letom). Devizni minimum so banke izpolnjevale z varnimi in likvidnimi naložbami v tujini, terjatvami v tuji valuti do domačih bank ter od septembra 1997 z obveznim 60% izpolnjevanjem deviznega minimuma v obliki naložb v devizne blagajniške zapise Banke Slovenije z ročnostjo do 120 dni.⁹

Spreminjanje odstotka naložb deviznega minimuma v devizne blagajniške zapise Banke Slovenije do septembra 1997 je pomembno vplivalo na gibanje neto deviznih obrestnih prihodkov, s tem pa tudi na oblikovanje efektivnega deviznega obrestnega razmika. Iz *slike 12* je razvidno relativno hitro naraščanje odstotka deviznega minimuma v povprečni devizni obrestovani aktivi od začetka leta 1995 do sredine leta 1997,¹⁰ ko se je povzpел z 38,7% na 56,4%. Ker so bila ta sredstva naložena v relativno varne in likvidne finančne oblike, so ustrezno temu tudi manj donosna. Nedvomno bi banke imele del teh naložb tudi v primeru, če instrumenta deviznega minimuma ne bi bilo, vendar pa bi bil odstotek verjetno nižji in bi se bolj prilagajal glede na gibanje donosnosti tujih finančnih oblik in še sprejemljivega (obvladljivega) tveganja.

Slika 12: Spreminjanje odstotka deviznega minimuma, odstotka deviznih blagajniških zapisov z ročnostjo dospelja do 120 dni in odstotek vseh deviznih blagajniških zapisov Banke Slovenije v povprečni obrestovani devizni aktivi od leta 1995

Od konca leta 1996 pa do prve polovice leta 1998 je hitro naraščal delež deviznih blagajniških zapisov v povprečni devizni obrestovani aktivi. Odstotek se je v relativno kratkem obdobju, letu in pol, povzpел s 13,1% na 35,0%, kar je predstavljalo zahtevanih 60% deviznega minimuma. Ker so bili ti devizni blagajniški zapisi obrestovani z nižjo obrestno mero od obrestne mere za evrodepozite enakih ročnosti, so neposredno vplivali na doseganje relativno nižjih deviznih obrestnih prihodkov, zlasti v obdobju, ko je bilo naraščanje deleža deviznih blagajniških zapisov v devizni aktivi najhitrejše. To se odraža

⁹ Natančna metodologija izračunavanja deviznega minimuma in strukture deviznih naložb je določena s sklepi in navodili Banke Slovenije. V tem prispevku smo izpostavili le ključne značilnosti instrumenta, ki so pomembne z vidika ugotavljanja neto obrestnih prihodkov.

¹⁰ Vse kategorije, devizni minimum, devizni blagajniški zapisi Banke Slovenije in devizna obrestovana aktiva so izračunane kot povprečja zadnjih dvanajstih mesecev. S tem je zagotovljena časovna primerljivost z izračunanimi efektivnimi obrestnimi merami in efektivnim obrestnim razmikom.

tudi v izračunanem efektivnem deviznem obrestnem razmiku, ki se je najhitreje zmanjševal od začetka leta 1997 do sredine leta 1998, ko je bil celo negativen. Od začetka leta 1999 je ponovno sledilo postopno naraščanje efektivnega deviznega obrestnega razmika (*slika 9*).

Zmanjševanje neto deviznih obrestnih prihodkov je verjetno posledica potrebe po relativno hitrem spreminjanju deviznega portfelja bank. Banke so namreč zmanjševale delež vseh deviznih blagajniških zapisov, zlasti z ročnostjo nad 120 dni, v povprečni devizni aktivi še po obdobju, ko so že izpolnile zahtevo po 60% naložbi deviznega minimuma v kratkoročne devizne blagajniške zapise.

Prikazali smo le dva, po našem mnenju najpomembnejša institucionalna ukrepa, ki sta pomembno determinirala obnašanje bank pri oblikovanju valutne strukture premoženjske bilance bank, s tem pa vplivala tudi na neto obrestne prihodke. Nedvomno so bili v zadnjih letih v veljavi še številni drugi ukrepi in predpisi, ki so na posreden ali neposreden način vplivali na uspešnost deviznega ali tolarskega poslovanja bank. Nenazadnje že sam način določanja obračunavanja revalorizacijskih obrestnih prihodkov in odhodkov ter revalorizacije finančnih naložb in virov pomembno oblikuje poslovni izid bank. Pravzaprav je osnovni namen institucionalnega urejanja delovanja bank, vplivanje na njihov poslovni interes in s tem na doseganje zastavljenih ciljev. Vendar bi moralo v prihodnje postati pomembno vodilo pri spreminjanju starih in sprejemanju novih institucionalnih rešitev izenačevanje pogojev bančnega poslovanja tako z deviznimi kot tolarskimi sredstvi ter z vse večjim poudarkom na kvaliteti poslovanja bank.